

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на Пламен Радков Гечев „От *cura animarum* към психотерапия. Мистичният опит на православието и католицизма IV-XVII век и неговия принос за изследването на духовното несъзнавано” за присъждане на образователно-научната степен „доктор“

рецензент: проф. дфн Владимир Градев

Дисертационният труд „От „*cura animarum*“ към психотерапия“ на о. Пламен Гечев си поставя за цел да представи мистичния опит в православието и католицизма през Средновековието и ранната модерност и възможностите чрез него да бъде изследвано „духовното несъзнавано”, понятие, появило разработвано основно в екзистенциалната психотерапия на Виктор Франкл и хуманистичната психотерапия, известна като психосинтез на италианския психолог Роберто Асаджолли, изследовател и терапевт, чийто идеи о. Гечев за първи път представя по-цялостно на български език. Работата се стреми да очертае картата на едно религиозно и мистично, но и психологично и психотерапевтично поле, в което дисертантът разглежда в една мултидисциплинарна перспектива конкретни философски, антропологичен и социологичен и психологичен анализ.

Накратко казано, тази работа се основава на интензивна дългогодишна работа и солиден професионален, екзистенциален, духовен опит: о. Пламен Гечев е дипломиран лекар психиатър, свещеник в Католическата църква, сам посветил своя професионален живот, а след това и духовно звание и цялостна дейност на „грижата за душите“ и неговата работа освен изследването на конкретния исторически материал е и опит за теоретическа рефлексия върху

проблематиката на религията и човешката същност. Дисертацията е с обем от 234 стр. в пет глави, увод и заключение. Библиографията съдържа близо 200 източника, от които 60 на български език и 140 на чужда, основно на италиански език. Библиографията обхваща в достатъчно пълна за целите на изследването степен изворовия материал и научната литература по използваните въпроси. Разглеждането на използваната литература е винаги коректно, като о. Пламен Гечев си поставя винаги за цел да изясни чрез нея отношението между пасторалната „грижа за душите“ в Православната и Католическата църква и модерната психотерапия, особено в нейните екзистенциални и хуманни направления. За процедурата ще отбележа, че публикациите са по темата на дисертацията, авторефератът е направен според изискванията и отразява точно съдържанието на работата.

Както вече изтъкнах о. Гечев вече се е утвърдил като притежаващ свой облик практик, в най-добрия смисъл на думата, в психотерапията и грижата за душите. Сега той се проявява и като изследовател в полето на мистиката, на религиозната психология и антропология. С изследването си той показва, че със сериозност и посветеност е овладял тези територии, проникнал е навътре в техните проблематики и предизвикателства.

В своята дисертация Пламен Гечев си поставя за цел да осмисли и обвърже понятието за духовно несъзнавано с голямата традиция на християнската мистика и на тази основа да предложи нови, не само теоретически, но и практически перспективи и възможности пред съвременната психотерапия. На основата на внимателното проследяване на схващането за „грижа за душите“ и духовно несъзнавано, той анализира различни автори – в западната, католическата традиция основно немският мистик и мислител Майстер Екхарт, към който той се приближава основно чрез работите на големия италиански изследовател на западната мистика Марко

Ванини и православния богослов Жан-Клод Ларше. Така о. Гечев се стреми да разкрие психо-антропологичните измерения на религиозния феномен, като при това обръща специално внимание на проблематиката на духовното несъзнавано. В своето изследване о. Пламен Гечев предлага подход, който минава по пътя на историзирането на проблема чрез обръщането към богатата традиция на християнската мистика и конкретния анализ на социално, психологически и религиозно обусловени в традициите на православие и католицизма духовни практики.

Самото естество на обекта на изследване изисква да поставя на обсъждане някои методологически проблеми. При прочита на дисертацията неизбежно възниква въпросът за критериите, въз основа на които о. Гечев извежда и оценява епистемологическата и евристичната стойност на водещото в дисертацията понятие за „духовно несъзнавано“. Въпросът ми, преди всичко, е за адекватното разбиране на *духа*, какво означава всъщност „дух“, откъде и как идва схващането за него в християнската традиция; как то се съотнася с твърде общото, с извънмерна и можеща да означава какво ли не широта, разбиране на Франкл и Асаджолу, какви са не само психологическите, но и теологическите импликации на понятието „духовно несъзнавано“. А самото понятие за „несъзнаваното“, доколкото то се отличава в случая от това на Зигмунд Фройд, за когото то не е друго, а въртоп от нагони и изтласкани травматични преживявания, желания, фантазми, или пък това на Юнг, който различава индивидуално и колективно несъзнавано. Та какво е отношението на тези големи и водещи съвременната психотерапия схващания за несъзнаваното към това „духовно несъзнавано“, къде изобщо в психическия апарат се разполага то, може ли изобщо „духът“ да бъде несъзнаван, така, както е несъзнаван комплексът, фантазмът, нагонът? Следва ли духовното да бъде изобщо обвързвано с несъзнавано, което по дефиниция е негативно,

недиференцирано: именно неосъзнато? Не е ли духовното, напротив, свръхразнаваното, свръхрационалното, което само може да даде достъп до трансцендентната реалност? Оттук следва и по-философският, но фундаментален за разглежданата тема, какво точно е мястото на това „духовно несъзнавано“ в човешката природа. Първичен, съставен неин елемент ли е то, или е просто вторичен фактор, плод на историческото и социалното обуславяне и психическото развитие на индивида? Това са съществени за изследване с такава тематика въпроси, но те не са поставени в него на специално разглеждане и критично обсъждане. Дисертантът приема, че разглежданите автори (като Франкл и Асаджоли) вече са решили вече тези проблеми. Ала това съвсем не е очевидно и техните възгледи и теории могат и трябва да бъдат проблематизирани и критически осмислени, за да могат да бъдат адекватно прилагани и в теоретичен и в конкретния психотерапевтичен план.

Несъмнено е важно да умножим нашите понятия, с които по-добре да можем да осмислим религиозното измерение на човешкото съществуване и такава е, както разбирам, ролята на „духовното несъзнавано“. Обаче, за да не ни отведе то към релативизма на *anything goes*, е нужно внимателно и строго концептуализиране, което, поне що се отнася до духа и духовността, вече е налице в голямата теологическа традиция и на източното и западното християнство. Нужно е, накратко, по-задълбочено да се проследят и изяснят връзките и опосредстванията, ако въобще ги има, между духовно и несъзнавано.

Не откривам в работата експлицитно методологично обсъждане на въпроса за избраните критерии, които позволяват преминаването от средновековната мистика към съвременната психотерапия. Не е ясно как и защо от мистиката на Екхарт и определено анти-психологизиращия прочит на Марко Ванини става възможно минаването към психосинтеза на Асаджоли? Бих искал също да

попита защо не са взети в достатъчна степен собствено психологическите и психоаналитичните изследвания върху християнската мистика. За мен стои и въпросът няма ли при минаването от мистичната традиция към модерната психотерапия конфликт на интерпретации и практики, и едва тогава възможен „психосинтез“, който да не бъде просто идиосинкразия.

Независимо от ези методологически забележки, работата на о. Пламен Гечев осветлява съществени последователности в историята на християнската душа, на грижата за нея. Той търси възможности за една по-друга история и разбиране на традиционни религиозни практики, каквато е грижата за душите и съвременните психотерапевтични практики. Отделният автор, проблем, текст са подложени на внимателен анализ, те са винаги ситуирани в специфичния им контекст, за да се покаже конкретно как в тях се въплъщава определен религиозен и психологичен опит.

Бих искал специално да изтъкна вниманието и добросъвестността, с която о. Гечев дискутира тезите на Франкл и Асаджолу, на Ванини и Лаше и пр. Видимо, характерен за дисертанта е стремежът да стимулира активното отношение на читателя, който се оказва сам въввлечен в една жива дискусия по значими религиозни, психологични, антропологични проблеми.

Независимо от повдигнатите проблеми и поставените въпроси, дисертацията на о. Пламен Гечев има своя приносен характер и представлява собствено представяне на проблематиката за отношението на християнската „грижа за душите“ и съвременната психотерапия, дава друг хоризонт и нови перспективи за разглеждането на редица съществени проблеми, както в областта собствено на религиозната психология и антропология, така и в техния принос за утвърждаването на една хуманна психология и психотерапия. В това виждам една от основните заслуги на тази дисертация, особено в нашата епоха, която напълно е забравила и

изгласкала „душата“ и наивно, несъзнавано магически, вярва, че може да реши нашите психични болки и проблеми по фармакологичен път, с все по-„чудодейни“ формули и молекули.

В заключение: представената дисертация на о. Пламен Гечев е достатъчно богата на проблеми и теми, които засягат някои от най-важните и актуални проблеми не само на религиозната психология и мистика и някои съвременни психотерапевтични методи. Изследването на о. Гечев изхожда от неговия конкретен психотерапевтичен и пасторален опит, показва изследователска задълбоченост, способност за самостоятелно мислене и търсене на нови пътища и решения, водени винаги от автентична и отговорна „грижа за душите“. Затова ще гласувам за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на о. Пламен Гечев.

26 март 2019 г.

Рецензент:

проф. дфн. Владимир ГРАДЕВ